
Antropologové hledají na Pohansku důvody pádu Velkomoravské říše

---

Antropologové hledají na Pohansku důvody pádu Velkomoravské říše

Na náš rozhovor jel přímo od kameníka, který pro jeho výzkumný tým vyrábí funkční kopii velkomoravského mlýnku na obilí. „Pomocí něj pak budeme zjišťovat, jak se fyzická činnost při mletí na slovanských mlýncích zapisuje do kostí“, vysvětlil docent Vladimír Sládek z [katedry antropologie a genetiky člověka](#) Přírodovědecké fakulty UK. Docent Sládek má nyní spolu se svými kolegy plné ruce práce. Analyzují totiž kosterní pozůstatky nalezené na nově objeveném pohřebišti u druhého kostela na severovýchodním předhradí někdejšího velkomoravského hradiště Pohansko. Doufají, že se jim podaří najít odpověď na otázku, jak ovlivnil život Slovanů zánik Velkomoravské říše.

Nové pohřebišťe na Pohansku umístěné okolo rotundy archeologové objevili před čtyřmi lety. Jak se do výzkumu kosterních nálezů zapojil váš tým? Je to tak, že antropologové bedlivě sledují práci archeologů, a když se objeví někde kosterní nález, tak se rychle hlásí o úkoly?

Většinou to tak není, jedná se spíše o dlouhodobě budovanou spolupráci. Na Pohansku jsme se už dříve věnovali některým terénním otázkám a nakonec jsme se dohodli, že se do akce zapojí celý můj tým a provedeme bioarcheologicky směřovaný výzkum. Archeologický průzkum v rotundě na severovýchodním předhradí Pohanska vede Jiří Macháček z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Profesor Macháček je jedním z nejlepších specialistů, kteří se danému období věnují, a je pro nás skutečným partnerem v diskuzi. Jsem rád, že s ním mohu spolupracovat, jeho tým je navíc dobrý v různých disciplínách, které potřebujeme na sestavení komplexního obrazu.

V naší širší skupině je také tým doktora Petra Velemínského z Národního muzea v Praze. V tomto případě nám především pomohly jeho dlouhodobé zkušenosti s výzkumem Velkomoravských pohřebišť v Mikulčicích. Daří se nám tedy živě diskutovat různé úrovně výzkumu a doplňovat, která témata dále probírávat. Nyní jsme dokončili první fázi antropologického výzkumu a katalogové zpracování koster. S výsledky naší práce jsme už vystupovali na dvou zahraničních konferencích, teď by měl vyjít shrnující článek od Jiřího Macháčka, na němž jsme se podíleli analýzou jedinců pohřbených přímo v srdci celého pohřebišťe, uvnitř sakrálního prostoru rotundy.

Kolik osob se vám na pohřebišti u rotundy na Pohansku podařilo objevit?

Zatím jsme se dopočetli čísla 152. Zdá se ale, že malá část pohřebišťe ještě není odkryta, je tedy možné, že finální číslo bude o něco vyšší. Co je zajímavé a co čeká nyní na analýzu a vysvětlení, je to, že jsme na místě objevili velké množství nedospělých jedinců. Ti tvoří na pohřebišti zhruba 2/3 nálezů. Běžně se přitom předpokládá, že na pohřebišťích jsou nedospělí jedinci špatně zachováni z důvodu menší mineralizace kostní tkáně, která snadněji podlehně rozkladu. Chceme zjistit, jestli to tak skutečně je, protože v posledních letech se obecně objevují pohřebišťe s větším zastoupením nedospělých. Výhodou našeho pohřebišťe je skutečnost, že jsou kostry mimořádně dobře zachované a můžeme si proto pokládat mnohem detailnější otázky než v jiných případech.

Cím to je, že se ostatky zachovaly v tak dobrém stavu?

Je to kombinací dobrých podmínek a dobré exkavace. V lokaci je písčité půda, která nebyla moc vlhká. Navíc archeologové odvedli opravdu kus velmi dobré pečlivé terénní práce, bez které by nebyl soubor tak dobře zachovaný.

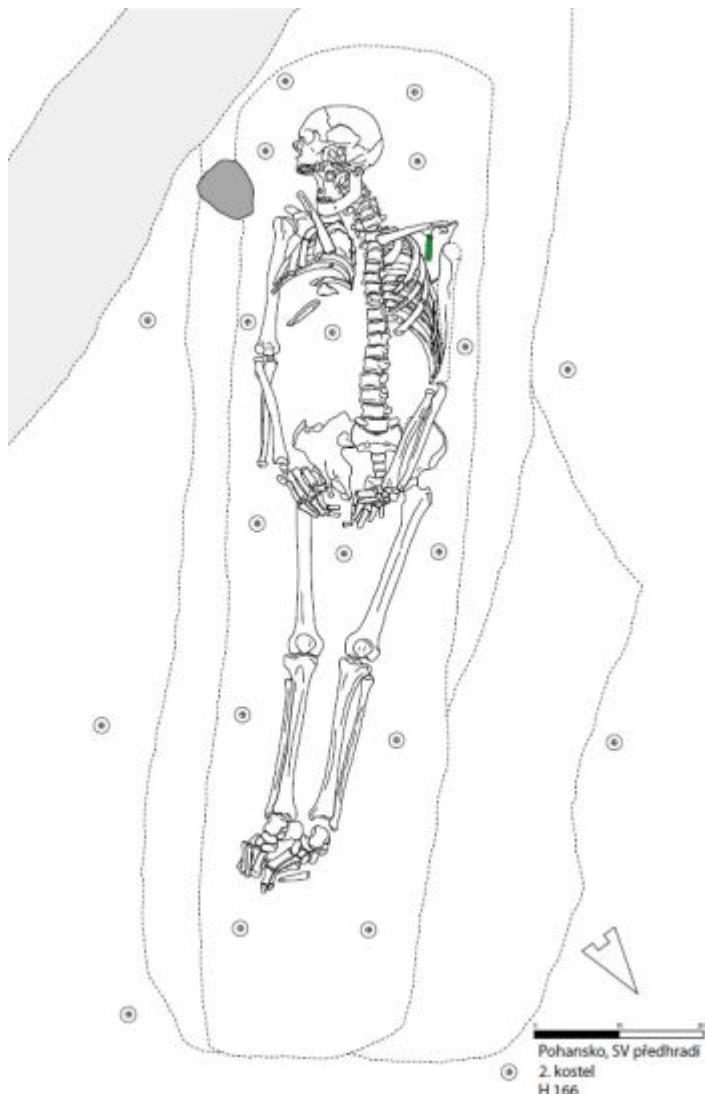

Co ukázala první fáze vašeho výzkumu?

V první fázi výzkumu jsme zjišťovali, co kosterní soubor konkrétně obsahuje, což je třeba provádět velmi pečlivě. Každá kost se musí identifikovat, přesně popsat a je nutné zjistit, jak je zachovaná. Provedli jsme základní demografické analýzy, odhad pohlaví, věku, výšky postavy a hmotnosti. Přijela k nám také Margit Berner z Naturhistorisches Museum ve Vídni, která se soustředí na paleopatologickou analýzu dospělých a nyní pokračuje na nedospělých jedincích. Sylva Kaupová už získala isotopové složení kostní tkáně a my nyní pokračujeme v rekonstrukci potravních zvyklostí velkomoravské populace. Petra Havelková z Národního muzea dělá analýzy kloubních změn a modifikace svalových úponů, což propojujeme s analýzou mobility a manipulace. Lucie Bigoni od nás z fakulty zkoumá asymetrie lebek, jejichž prostřednictvím chceme ověřit naše dřívější závěry týkající se rekonstrukce sociální struktury velkomoravských pohřebišť. Pracujeme také na specifických analýzách, například na microCT nebo strukturálních vlastnostech hutné kostní tkáně. Sbíráme tedy množství dílčích dat. Jsme ale v podstatě pořád na začátku, protože máme na velkou spoustu práce velmi málo času.

Některé výsledky však náš pohled na Slovy přece jen posouvají. Zajímavý závěr vyšel z analýzy výšky postavy. Původně jsme chtěli na pohanských nálezech jenom vyzkoušet nové rovnice, které jsme v roce 2012 navrhli pro výzkum nálezů kosterních pozůstatků lidí žijících v době holocénu (10 000 až 8500 př. n. l.). Zjistili jsme ale, že nefungují tak, jak jsme si představovali. Ověřili jsme, že rozdíly oproti našim očekáváním jsou zapříčiněny specifickou povahou tělesných proporcí a sociální struktury na pohřebišti. Výsledky právě dokončujeme pro publikaci.

V tomto bodě se začínáme dostávat k tématu, o které nám nejvíce jde. Pohřebišťe pochází z období konce existence Velké Moravy, my se snažíme zjistit, zda její konec způsobila politicko-sociální výměna elity, nebo zda došlo k nějakému kolapsu jiného druhu.

Vaše výzkumy tedy začínají ukazovat, že za pádem Velkomoravské říše nestála jen politika?

To zatím nemůžeme s určitostí říct. Na kostrách se ukazuje, že ve společnosti Velké Moravy byly chlapcům a dívkám velmi brzy přiřknuty jejich sociální role, dívky byly ve společnosti velmi odlišně vnímány než chlapci. To ale nemusí vůbec souviset s rozpadem Velké Moravy, naopak, je docela možné, že se jedná o dlouhodobý trend ve středověké Evropě a bude zajímavé téma podrobněji prozkoumat. Přesto nás ale zaujalo, jak se tato genderová odlišnost projevila i na dospělé populaci z Velké Moravy. Potřebujeme proto provést další analýzy, ale čekal bych, že kdyby se jednalo skutečně o velké kolapsové období, projevilo by se nějak i na kostrách mužů.

Patřilo toto pohřebiště mezi dlouhodobé, nebo vzniklo např. během nějaké epidemie?

Všechno nasvědčuje tomu, že se jednalo spíše o dlouhodobé pohřebiště. Je však opředeno spoustou zvláštností. Dva dospělí a tři nedospělí byli pochováni přímo uvnitř rotundy, v sakrálním prostoru. Jeden z dospělých byl ve všech parametrech obrovský muž – ve výšce postavy, v hmotnosti – překračoval všechny ostatní. Archeologové předpokládají, že se jednalo o vlastnický kostel a že někteří z pochovaných uvnitř rotundy jsou jeho zakladatelé. Na hřbitově kolem rotundy by pak byli pohřbeni lidé, kteří patřili do širší „rodiny“ tohoto zakladatele, tedy nejenom jeho příbuzní, ale i lidé, kteří pro něj pracovali.

Jaké úkoly vás čekají nyní?

Chceme se pustit do bioarcheologických analýz. Naším úkolem je zjistit pomocí kosterních ukazatelů, jak se lidé chovali v době blížícího se konce existence Velkomoravské říše. Chceme zjistit, jak se tato doba odlišovala od dob předchozích i následujících. Zajímá nás také, jaký vliv na život obyvatel měl přechod z velkomoravské společnosti do středověké společnosti Přemyslovců. Na konci bychom snad měli vytvořit pomocí různých bioarcheologických ukazatelů komplexnější obrázek dané skupiny, její socioekonomický význam a vztah k celé říši.

Doc. Mgr. Vladimír Sládek, Ph.D., je vedoucím katedry antropologie a genetiky člověka Přírodovědecké fakulty UK. Antropologii studoval na Masarykově univerzitě, disertační a habilitační práci obhájil na Univerzitě v Bordeaux. Věnuje se evoluci člověka, antropologii tvrdých tkání, bioarcheologii, terénní antropologii, lidské variabilitě a adaptabilitě.